

Статистика, учет и аудит, 2(101)2026. стр. 298-312
DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2026.-2.21>

Экономикадағы пәнаралық зерттеулер
FTAMP 06.71.03
ӨОЖ 338.012

ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҒАНДАНУЫ ЖАҒДАЙЫНДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АДАМИ КАПИТАЛЫНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІ: ШЕКТЕУЛЕР МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАР

Ж.Б. Каирбеков, А.Т. Мергенбаева, А.Ә. Альжанова*

М.О.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан

**Corresponding author e-mail: aigolek@mail.ru*

Аңдатпа. Жоғары білім берудің жағандануы жағдайында Қазақстанның адами капиталының бәсекеге қабілеттілігін қайта қарау өзекті болып отыр. Қазіргі таңда халықаралық білім беру жобаларының дамуы біркелкі емес, академиялық ұтқырлық шектеулі, ал жоғары оқу орнынан кейінгі даярлау әрдайым халықаралық еңбек нарығының талаптарына толық сәйкес келе бермейді. Осыған байланысты халықаралық ынтымақтастық түлектердің кәсіби және мәдени құзыреттерін дамытудағы негізгі тетік ретінде жеткілікті деңгейде іске асырылмай отыр. Осы зерттеудің мақсаты – жоғары білім беруді интернационалдандырудың Қазақстан Республикасының адами капиталының бәсекеге қабілеттілігіне әсерін кешенді индекс (СС) арқылы бағалау және халықаралық академиялық ұтқырлық, білім беру бағдарламалары мен ғылыми ынтымақтастықтың осы көрсеткішті қалыптастырудағы үлесін анықтау. Зерттеу барысында статистикалық деректер, халықаралық тәжірибемен салыстырмалы талдау және университеттердің білім беру және ғылыми қызметін бағалау әдістері қолданылды. Нәтижелер халықаралық бағдарламаларға қатысу, академиялық ұтқырлық және бірлескен ғылыми жобалар түлектердің еңбек нарығына бейімделуін және олардың бәсекеге қабілеттілігін арттыратынын көрсетеді. Сонымен қатар, халықаралық интернационалдандыру үдерісінің тиімділігін шектейтін факторлар сақталуда, олардың қатарына бағдарламаларға қолжетімділіктің теңсіздігі, ақпараттық ашықтықтың жеткіліксіздігі және институционалдық кедергілер жатады. Зерттеудің жаңалығы интернационалдандыруды тек оң әсер тұрғысынан ғана емес, сонымен қатар оның тиімділігін шектейтін факторлармен бірге кешенді түрде қарастыруында. Практикалық маңыздылығы алынған нәтижелерді білім беру саясатын жетілдіру, университеттердің халықаралық ынтымақтастығын кеңейту және адами капиталдың сапасын арттыру үшін қолдануға болатындығында.

Түйінді сөздер: адами капитал, түлектердің бәсекеге қабілеттілігі, жоғары білім, жоғары оқу орындарының халықаралық ынтымақтастығы, академиялық ұтқырлық, білім берудің жағандануы, Қазақстан Республикасы.

Негізгі ережелер. Талдау нәтижелері жоғары білім берудегі халықаралық ынтымақтастық Қазақстанның адами капиталының бәсекеге қабілеттілігіне оң әсер ететінін көрсетеді. Университеттердің халықаралық бағдарламалар мен академиялық алмасуларға қатысуы студенттер мен оқытушылардың кәсіби, тілдік және мәдениетаралық құзыреттерін арттырады, сондай-ақ түлектердің халықаралық еңбек нарығына бейімделуін күшейтеді. Сонымен қатар, академиялық ұтқырлық пен ғылыми

Cite this article as: Kairbekov Zh.B., Mergenbayeva A.T., Alzhanova A.A. Competitiveness of human capital of the Republic of Kazakhstan in the context of globalization of higher education: limitations and prospects. *Statistics, accounting and audit*. 2026, 2(101), 298-312. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2026.-2.21>

ынтымақтастықтың үйлесуі білім беру нәтижелерінің сапасын жақсартады. Дегенмен, бұл үдеріс біркелкі емес, себебі халықаралық бағдарламаларға қолжетімділік тең емес және институционалдық кедергілер сақталған. Осыған байланысты зерттеуде халықаралық академиялық ұтқырлық (IM), білім беру бағдарламаларына қатысу (AP) және ғылыми ынтымақтастық (XP) көрсеткіштерінің адами капиталдың бәсекеге қабілеттілік индексіне (CC) әсері қарастырылады.

Кіріспе. Қазақстанның жаһандану жағдайында және әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялануы барысында адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігін арттыру маңызды стратегиялық міндетке айналып отыр. Бұл үдерісте жоғары білім беру жүйесі негізгі рөл атқарады, өйткені ол еңбек нарығы талаптарына сай кәсіби және мәдениетаралық құзыреттерді қалыптастырады.

Соңғы жылдары Қазақстанда жоғары білімді интернационалдандыру бағытында академиялық ұтқырлық, Erasmus+ бағдарламалары, қос дипломдық жобалар, шетелдік тағылымдамалар және «Болашақ» бағдарламасы сияқты құралдар белсенді дамып келеді. Бұл бастамалар білім сапасын арттыруға және түлектердің халықаралық еңбек нарығына бейімделуін күшейтуге бағытталған.

Сонымен қатар, халықаралық білім беру бастамаларының кеңеюіне қарамастан, олардың тиімділігін төмендететін бірқатар шектеулер сақталып отыр. Оларға халықаралық бағдарламаларға қолжетімділіктің теңсіздігі, институционалдық кедергілер және алынған тәжірибені оқу үдерісіне толық интеграциялаудың жеткіліксіздігі жатады.

Осы жағдайлар Қазақстандағы жоғары білім беру жүйесінде интернационалдандыру үдерістерінің нақты нәтижелілігін және олардың адами капиталдың сапасына ықпал ету тетіктерін эмпирикалық тұрғыда талдаудың өзектілігін айқындайды.

Әдебиеттерге шолу. Бірқатар зерттеулерге сәйкес, жоғары білім беруді интернационалдандыру студенттердің жаһандық құзыреттіліктері мен мәдениетаралық дағдыларын қалыптастыруға әсер етеді. Алайда, бұл тәсілдер айтарлықтай ерекшеленеді. Сонымен, Teng Y. T. және Cosier M. E. [1] студенттердің халықаралық бағдарламаларға қатысуы, әдетте, әлеуметтік және экономикалық факторлардың әсері жақсы түсінілмегенімен, қабілеттердің жаһандық деңгейімен оң байланысты екендігі атап өтілді.

Сонымен қатар, Jiachin G., Huijuan Z. және Hasan H. M. [2] қолданыстағы зерттеулердің едәуір бөлігі сипаттамалық сипатта болатындығын және интернационализацияның ұзақ мерзімді кәсіби әсерін талдау кезінде қатаң статистикалық әдістерге сирек сүйенетінін атап өтті. Нәтижесінде белгілі бір қайшылық пайда болды: халықаралық жоспардың оң әлеуеті танылды, бірақ эмпирикалық дәлелдер базасы әлі де шектеулі.

Зерттеудің жеке саласы «үйді интернационалдандыру» тұжырымдамасымен байланысты. Макашева А. П., Каримова Б. С. және бірлескен авторлар [3] отандық білім беру процесіне халықаралық факторлардың қосылуы тілдік және мәдени қабілеттердің дамуына ықпал ететіндігін көрсетеді. Сонымен қатар, бағалаудың қолданыстағы әдістерінің шектеулері және мұндай бағдарламаларға тең қол жетімділікті қамтамасыз етудің қиындығы атап өтілді. Кәрімова Б.С., Нұрланбекова Е. К. және Айлауова Ж.С. [4] осындай қорытындыға келді аналитикалық модельдің шектеулі болуына және сыртқы факторларды бақылаудың болмауына байланысты студенттердің халықаралық тәжірибеге қатысуының тиімділігін бағалау қиын екенін атап өтті. Осылайша, «үйді интернационалдандырудың» құндылығы танылды, бірақ оның адами капиталға нақты әсері әдістер тұрғысынан әлі де аралас.

Векбауова Д. және бірлескен авторлардың зерттеулері [5] халықаралық ынтымақтастық студенттер мен түлектердің кәсіби бағдарлау мүмкіндіктерін кеңейтетінін растайды. Дегенмен, дайындық сапасы мен кейінгі мансаптық нәтижелер арасындағы байланыс әлі де жақсы зерттелмеген. Осыған ұқсас тұжырымдар жасайды Қожабекова Д. және Avcu S. [6], университеттердің халықаралық белсенділігі олардың институционалдық имиджін жақсартатынын, бірақ әрқашан түлектердің бәсекеге қабілеттілігінің тікелей өсуіне әкелмейтінін атап өтті. Бұл институционалдық әсерлер мен адами капитал деңгейіндегі нақты нәтижелер арасындағы тұрақты алшақтықты көрсетеді.

Әдебиетте институционалдық шектеулерге де көп көңіл бөлінеді. Нахбаева Г., Нұртазина Р. және Адилова Л. [7] Қазақстандағы халықаралық білім беру бастамалары көбінесе ұйымдастырушылық қиындықтарға, қаржыландырудың шектеулеріне және оқытушылар құрамының жеткіліксіз қолдауына тап болатынын атап өтті. Бұл тұжырымдар институционалдық және мәдени кедергілер дамушы елдерде интернационализацияның дамуын бәсеңдететін халықаралық зерттеулерге сәйкес келеді [8].

Бірқатар жұмыстар интернационалдандыруды білім беру жүйелерін реформалаумен байланыстырады. Сонымен, Рахимбекова Б., Сейсебаева Р. және Абдигалиева Г. [9] жоғары білім беруді жаңғыртудың ұлттық стратегияларын, оның ішінде цифрландыру мен оқу жоспарларын жаңартуды талдайды және құзыреттерді дамыту үшін интернационалдандыру әлеуетін атап өтеді. Сонымен қатар, авторлар бұл процестердің түлектердің нақты дағдыларына әсері толық бағаланбағанын атап көрсетеді. Тұтастай алғанда, халықаралық стандарттарды енгізу көбінесе бұрынғы бағалау үлгілерінен асып түспейді және адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігінің тұрақты өсуін қамтамасыз етпейді [10].

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, батыс университеттерінде интернационалдандыру сапасын бағалау күрделірек, ал кейбір дамушы елдерде нақты оқу нәтижелеріне емес, сандық көрсеткіштерге назар аударылады [11]. Бұл формальды көрсеткіштер мен нақты оқу нәтижелері арасындағы алшақтықты көрсетеді.

Шетелде білім алған сарапшылардың рөлі ерекше назар аударуға тұрарлық. «Human management» мәліметтері бойынша, бұл қызметкерлер Орталық Азияның жоғары білім беру жүйесіне халықаралық тәжірибені енгізуге көмектеседі, бірақ бұл процестердің тиімділігі институционалдық және мәдени кедергілермен шектеледі [12].

Халықаралық курстарға қатысқанға дейін және одан кейінгі студенттердің дайындық деңгейін салыстыратын зерттеулер олардың жеке қабілеттерінің жақсарғанын көрсетті. Алайда, бұл өзгерістердің түлектердің бәсекеге қабілеттілігіне ұзақ мерзімді әсері әлі де жақсы түсінілмеген, бұл қолданыстағы тәжірибе базасының әлсіздігін көрсетеді [13].

Әртүрлі әдістерді салыстыру бір зерттеу тобы қабілеттерді дамытуға, ал екінші зерттеу тобы институционалдық аспектілерге назар аударатынын көрсетеді. Сонымен қатар, осы салаларды адами капиталды бағалаудың бірыңғай моделіне біріктіретін жұмыстар өте сирек кездеседі [14].

Жалпы, әдебиеттерді талдау бірнеше негізгі сұрақтарды бөліп көрсетуге мүмкіндік береді. Ең алдымен, интернационалдандыру әдетте жеке қабілеттер - мәдени, тілдік және коммуникативті дағдылар арқылы қарастырылады. Екіншіден, әдістемелік тәсілдер әлі де біркелкі емес: сапалық және сандық стандарттар жиі сәйкес келмейді және зерттеу нәтижелерін салыстыру қиын. Үшіншіден, интернационалдандыруды түлектердің ұзақ мерзімді бәсекеге қабілеттілігімен байланыстыратын эмпирикалық

жұмыс әлі де жоқ. Сонымен, институционалдық және ұйымдастырушылық кедергілер, соның ішінде Қазақстанда, халықаралық білім беру бағдарламаларының тиімділігіне айтарлықтай әсер етуді жалғастыруда және олар әлі толық зерттелмеген.

Материалдар мен әдістер. Зерттеу аясында қазақстандық университеттердің халықаралық қызметін сипаттайтын статистикалық және эмпирикалық деректер пайдаланылды. Негізгі дереккөздерге студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлық бағдарламаларына (соның ішінде «Болашақ», Erasmus+), қос диплом бағдарламаларына және бірлескен халықаралық зерттеу жобаларына қатысу көрсеткіштері, сондай-ақ университеттердің ресми есептері мен түлектердің кәсіби траекториясы туралы мәліметтер кірді.

Интернационализацияның адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігіне әсерін бағалау үшін көпдеңгейлі әдістемелік тәсіл қолданылды. Бірінші кезеңде 2015–2024 жылдар аралығындағы панельдік сипаттағы деректерге статистикалық өңдеу жүргізілді. Бұл кезеңде халықаралық ұтқырлық, білім беру бағдарламаларына қатысу және ғылыми ынтымақтастық көрсеткіштерінің динамикасы есептелді.

Екінші кезеңде салыстырмалы талдау жүргізіліп, Қазақстандағы интернационалдандыру тәжірибесі халықаралық тәжірибелермен салыстырылды. Бұл тәсіл институционалдық ерекшеліктерді, күшті және әлсіз жақтарды анықтауға мүмкіндік берді.

Үшінші кезеңде контент-талдау әдісі қолданылып, университеттердің стратегиялық құжаттары мен білім беру бағдарламалары талданды. Нәтижесінде интернационалдандыру процесінің тиімділігіне әсер ететін негізгі институционалдық факторлар (басқару құрылымы, қолжетімділік деңгейі, академиялық серіктестік тетіктері) айқындалды.

Адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігін сандық бағалау үшін интегралдық модель қолданылды:

$$CC = \beta_0 + \beta_1 \times IM + \beta_2 \times AP + \beta_3 \times XP + \epsilon \quad (1)$$

мұнда: CC – адами капиталдың бәсекеге қабілеттілік деңгейі; IM – студенттер мен оқытушылардың халықаралық ұтқырлық индексі; AP – халықаралық білім беру бағдарламаларына қатысу деңгейі; XP – бірлескен халықаралық жобалар мен жарияланымдар саны; $\beta_0, \beta_1, \beta_2, \beta_3$ – әсер ету коэффициенттері; ϵ – кездейсоқ қате.

Айнымалылар 2015–2024 жылдар аралығындағы деректер негізінде есептелді. Барлық көрсеткіштер салыстырмалылықты қамтамасыз ету мақсатында пайыздық форматқа келтірілді (0–100%).

Бәсекеге қабілеттіліктің болашақ динамикасын бағалау үшін сценарийлік модель қолданылды:

$$CC_{next} = \alpha_0 + \alpha_1 \times CC + \alpha_2 \times IM + AP + v \quad (2)$$

мұнда: CC_{next} – бәсекеге қабілеттіліктің болжамды деңгейі; CC – ағымдағы деңгей; v – болжау қатесі.

Бұл тәсіл интернационалдандырудың адами капиталды дамытуға әсерін тек статикалық емес, динамикалық тұрғыдан бағалауға мүмкіндік берді және халықаралық білім беру интеграциясының ықтимал сценарийлерін модельдеуге негіз болды.

Нәтижелер мен талқылау. Жоғары білім беруді интернационалдандырудың Қазақстанның адами капиталының бәсекеге қабілеттілігіне әсерін бағалау үшін 2015-2024 жылдардағы деректер жиналып, талданды. Талдау студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлық көрсеткіштерін, Erasmus+ және «Болашақ» халықаралық бағдарламаларына қатысуды, ішкі ұтқырлық деңгейлерін, университеттердің бірлескен білім беру және зерттеу жобаларына қатысуын, сондай-ақ түлектерді жұмысқа орналастыру туралы деректерді қамтиды. Статистикалық деректерді өңдеу бізге негізгі процестердің динамикасын бақылауға және университеттің әлемдік білім беру кеңістігіне интеграциялануға деген ұмтылысын көрсететін тұрақты тенденцияларды анықтауға мүмкіндік берді.

Академиялық ұтқырлық жоғары білім беруді интернационалдандырудың негізгі элементтерінің бірі болып саналады, өйткені ол студенттер мен оқытушылардың кәсіби және мәдени қабілеттерін дамытумен тікелей байланысты. 2015 жылдан 2024 жылға дейінгі динамиканы талдау сонымен қатар университеттің халықаралық саясатындағы өзгерістер мен ірі сыртқы оқиғалардың, соның ішінде COVID-19 пандемиясының академиялық алмасуларға және халықаралық жобаларға қатысу ауқымына қалай әсер ететінін бағалауға мүмкіндік берді (1-сурет).

1- сурет – Студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлығы, адам (2015-2024 жж.)

Ескерту: [15, 16] деректер негізінде авторлар құрастырған

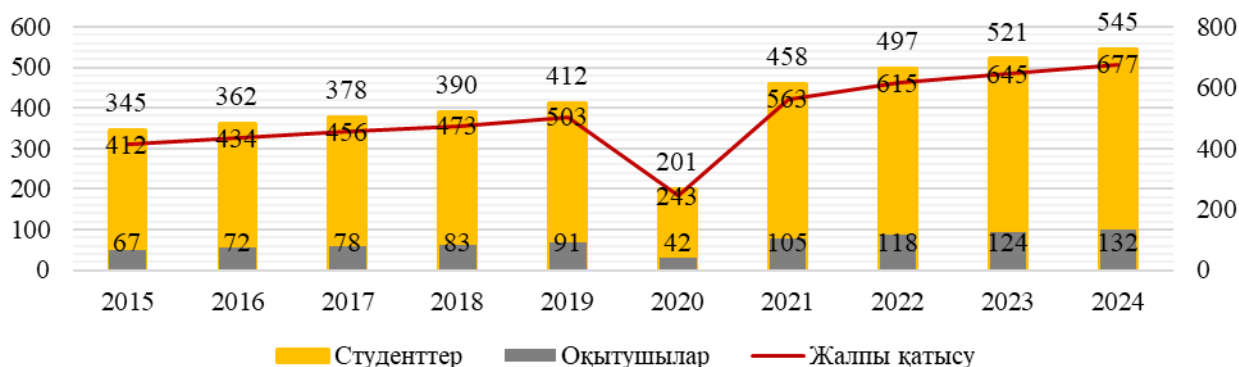
1-суреттен көріп отырғанымыздай, 2015-2019 жылдар аралығында академиялық ұтқырлыққа қатысушылар саны біртіндеп өсті - 2329-дан 2694 адамға дейін. Бірақ 2018 жылы 2447 қатысушыға дейін аздап төмендеу байқалды, бұл бірқатар университеттерде бағдарламаларды ұйымдастырудағы өзгерістерге байланысты сияқты. 2020 жылы бұл көрсеткіш 1373 адамға дейін күрт төмендеді, өйткені COVID-19 пандемиясы кезінде уақытша халықаралық шектеулер болды.

2021 жылдан бастап, көріп отырғанымыздай, жағдай біртіндеп қалпына келе бастады, қатысушылар саны қайтадан өсіп, 2024 жылға қарай 4020-ға жетті. Жалпы, 2020 жылдың құлдырауынан кейін академиялық ұтқырлық бұрынғы санына қайта оралып қана қоймай, олардан асып түскенін атап өтуге болады. Бұл университеттердің халықаралық бағдарламаларға қатысуын біртіндеп кеңейту және университеттер арасындағы алмасу процестерін қалпына келтіру туралы айтады.

Erasmus + бағдарламасы қазақстандық және Еуропалық университеттер арасында студенттер мен оқытушылар алмасуды қамтамасыз ете отырып, академиялық

ұтқырлықтың негізгі арналарының бірі болып қала береді. 2015-2024 жылдардағы талдау бағдарламаға қатысу деңгейінің қалай өзгеретінін және оның университеттердің сыртқы жағдайлары мен ішкі саясатына қаншалықты тәуелді екенін көруге мүмкіндік берді (2-сурет).

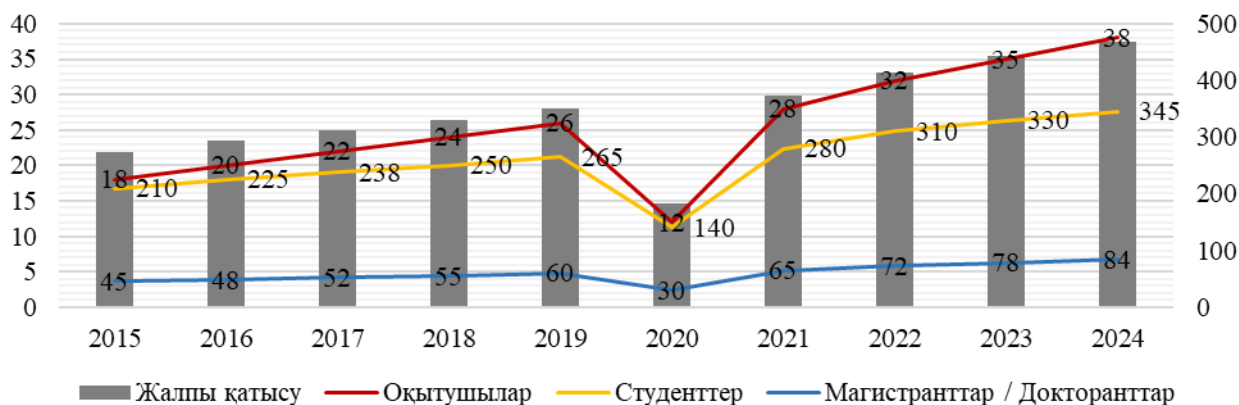

Сурет 2 - Erasmus+ бағдарламасына қатысу, адам (2015-2024 жж.)

Ескерту: [16, 17] деректер негізінде авторлар құрастырған (суретте жылдық көрсеткіштер берілген)

Динамиканы талдау көрсеткендей, оқытушылардың үлесі студенттерге қарағанда жылдамырақ өсіп отыр. 2015–2019 жылдары студенттер саны шамамен 19%-ға, ал оқытушылар саны 36%-ға артқан. Бұл университеттің халықаралық қызметінде профессор-оқытушылар құрамының рөлі күшейіп келе жатқанын білдіреді. 2020 жылдан кейін көрсеткіштер қайта қалпына келе бастады, ал 2024 жылға қарай жалпы (жинақталған) қатысушылар саны 4000-нан асты. Жалпы алғанда, бұл пандемиядан кейінгі қалпына келуді ғана емес, сонымен қатар халықаралық академиялық байланыстар мен ынтымақтастықтың кеңейгенін көрсетеді.

«Болашақ» бағдарламасының мақсаты шетелде оқу және тағылымдамадан өту арқылы жоғары білікті мамандарды даярлау болып табылады. 2015 жылдан 2024 жылға дейінгі қатысушылар санын талдаудың арқасында мемлекеттік қолдау ауқымындағы өзгерістерді қадағалап, бағдарлама неғұрлым белсенді дамып келе жатқан кезеңді анықтауға болады (3-сурет).

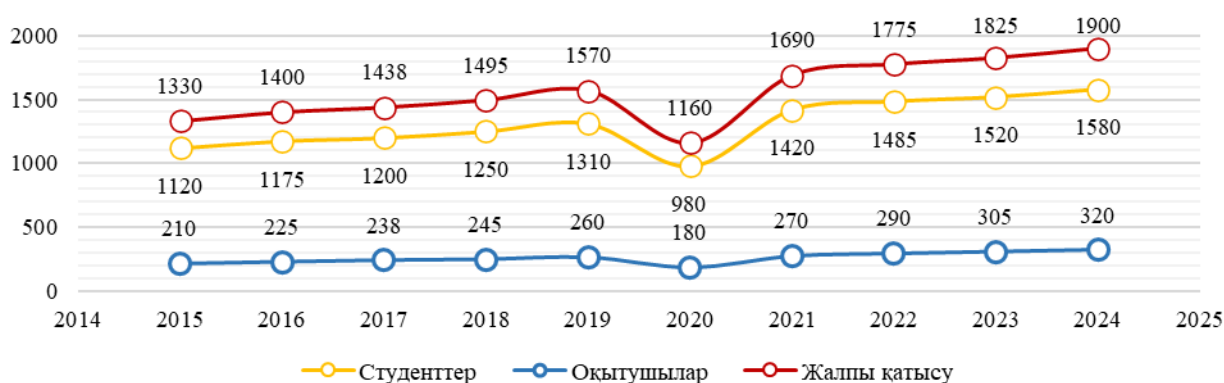
3-сурет – «Болашақ» бағдарламасына қатысушылардың саны, адам (2015-2024 жж.)

Ескерту: [16, 18] деректер негізінде авторлар құрастырған

Деректер 2015-2019 жылдар аралығында мемлекеттік қаржыландырудың және оқыту саласының кеңеюіне байланысты бағдарламаға қатысушылардың саны біртіндеп артқанын көрсетеді. Сонымен қатар, оқытушылардың санының өсуі әсіресе айқын: олардың саны екі есеге жуық өсті - 18-ден 38-ге дейін. Мұны оқытушылар құрамы халықаралық білім беру процесіне белсенді қатысып келе жатқандығының белгісі ретінде қарастыруға болады, ал оның кәсіби дайындығына қойылатын талаптар біртіндеп артып келеді.

Ішкі академиялық ұтқырлық студенттер мен оқытушыларға елдегі университеттердің білім беру және зерттеу бағдарламаларына қатысуға мүмкіндік береді. Іс жүзінде бұл университеттерге тәжірибе алмасуға, біліктілікті арттыруға және біртіндеп ұлттық білім беру жүйесіне озық тәжірибелерді енгізуге көмектеседі (4-сурет).

4-сурет - Ішкі академиялық ұтқырлық, адам (2015-2024 жж.)

Ескерту: [15, 16] деректер негізінде авторлар құрастырған

Көріп отырғанымыздай, динамика 2015-2019 жылдар аралығында оқытушылар мен оқытушылардың қатысуының өсуін көрсетеді, содан кейін 2020 жылы бұл көрсеткіштің уақытша төмендеуі байқалды. 2021 жылдан бастап жағдай біртіндеп жақсарып келеді, қатысушылар саны қайтадан өсіп, 2024 жылға қарай 1900-ге жетеді. Мұны білім беру және халықаралық бастамалардың біртіндеп қалпына келуімен және кеңеюімен түсіндіруге болады. Оқытушылардың қатысуының өсуін атап өткен жөн: олардың саны 2015 жылы 210-дан 2024 жылы 320-ға дейін өсті. Бұл өсім университеттер арасындағы кәсіби байланыстардың нығаюын және оқытушылардың ұлттық деңгейдегі білім беру және зерттеу жұмыстарына қатысуының кеңеюін көрсетеді.

Өз кезегінде халықаралық ғылыми жобалар мен жарияланымдар университеттердің әлемдік ғылыми кеңістікке қатысу дәрежесін айғақтайды. Бұл динамиканы талдау университеттер мен халықаралық академиялық желілердің ғылыми әлеуетінің интеграциясы қалай өзгергенін бақылауға мүмкіндік береді (5-сурет).

5-сурет - Халықаралық жобаларға қатысу және жариялау белсенділігінің динамикасы (2015-2024 жж.)

Ескерту: [15] деректер негізінде авторлар құрастырған

2015-2019 жылдары халықаралық жобалардың үлесі тұрақты түрде өсті-12,5%-дан 18,4%-ға дейін, ал жарияланымдар саны 2252-ден 3422-ге дейін өсті. 2020 жылы жобалардың үлесі 14,1%-ға дейін төмендеді, ал жариялау белсенділігі, керісінше, өсуді жалғастырды және 4484 мақалаға жетті. 2021 жылдан бастап жағдай тұрақтануда және оң динамиканы көрсетуде: 2024 жылға қарай халықаралық жобалардың үлесі 21,6%-ға дейін, ал жарияланымдар саны 6247-ге дейін ұлғаяды. Жалпы, көрсеткіштерді салыстыру халықаралық ынтымақтастық деңгейі мен ғылыми қызметтің тиімділігі арасында тұрақты байланыс бар екенін көрсетеді.

Түлектердің жұмысқа орналасу деңгейі және халықаралық компанияларда жұмыс істейтіндердің үлесі интернационализацияның оқуды бітіргеннен кейінгі алғашқы 6-12 айдағы мансаптық траекториясына әсерін бағалау үшін талданады. Бұл деректер студенттер мен оқытушылардың халықаралық бағдарламаларға қатысуы олардың әлемдік еңбек нарығының талаптарына бейімделуіне қаншалықты көмектесетінін бақылауға мүмкіндік береді (6-сурет).

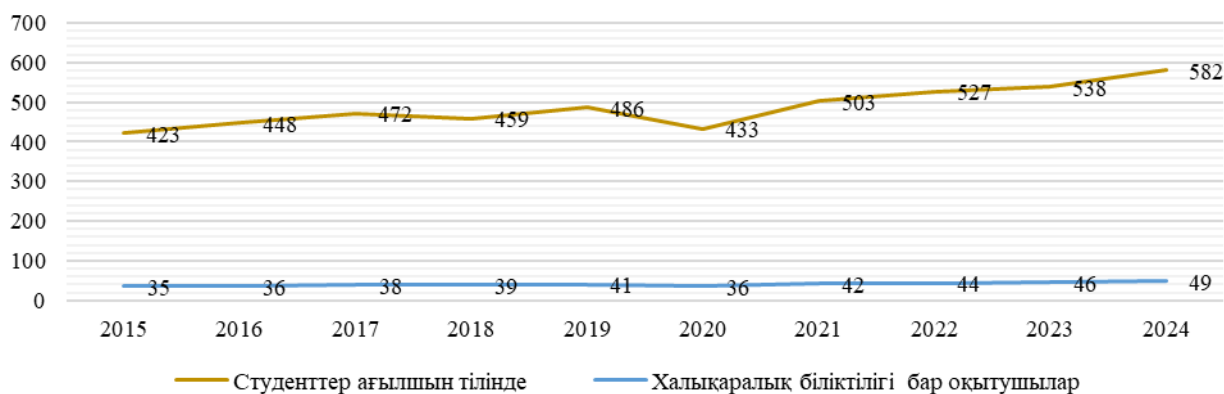
6-сурет - Түлектерді жұмысқа орналастыруы, %

Ескерту: [15] деректер негізінде авторлар құрастырған

Деректерді талдау көрсеткендей, жұмыспен қамтылған түлектердің үлесі 2015 жылғы 68%-дан 2024 жылы 79,6%-ға дейін біртіндеп артып келеді. Халықаралық компанияларда жұмыс істейтін түлектердің үлесі де 12,1%-дан 18,9%-ға дейін өсуді көрсетеді, бұл түлектердің халықаралық бәсекеге қабілеттілігінің және академиялық ұтқырлық бағдарламаларының тиімділігінің артуын көрсетеді.

Интернационализацияның университеттердің академиялық әлеуетіне әсерін бағалау үшін халықаралық біліктілігі бар ағылшын тілді студенттер мен оқытушылар санына талдау жүргізілді. Бұл деректер университеттердің халықаралық интеграцияға дайындығын және әлемдік білім беру кеңістігінде талап етілетін құзыреттерді қалыптастыруды көрсетеді (7-сурет).

7-сурет - Тілдік дайындық және біліктілік

Ескерту: [15, 16] деректер негізінде авторлар құрастырған

Динамика көрсеткендей, ағылшын тілін үйренушілер саны тұрақты түрде өсіп келеді және ұйымдық өзгерістер мен сыртқы шектеулерге байланысты 2020 жылы шамалы ауытқулар болады. 2015-2024 жылдар аралығында Халықаралық біліктілігі бар оқытушылар санының 35-тен 49-ға дейін ұлғаюы оқытушылардың кәсіби деңгейін арттыруды және университеттің халықаралық ынтымақтастық тәжірибесін кеңейтуді көрсетеді.

Қаржылық ресурстар академиялық ұтқырлықты дамытуда да маңызды рөл атқарады. Erasmus+ және «Болашақ» бағдарламалары аясында халықаралық білім беру және гранттық бастамаларды қаржыландыру көлемі талданды. Алынған деректерді салыстыру арқылы қаржыландыру деңгейі мен бағдарламаға қатысу ауқымы арасындағы байланысты анықтауға болады (8-сурет).

8-сурет - Халықаралық ұтқырлықты қаржыландыру, млн теңге

Ескерту: [17,18] деректер негізінде авторлар құрастырған

Халықаралық академиялық даму бағдарламалары мен гранттарды қаржыландыру біртіндеп ұлғаюда - 2015 жылы 452 млн теңгеден 2024 жылы 598 млн теңгеге дейін, 2020 жылы уақытша төмендеумен. Бұл ауытқулар ресурстық қамтамасыз ету деңгейі мен студенттер мен оқытушылардың халықаралық бағдарламаларға қатысуы арасындағы байланысты көрсететін академиялық ұтқырлық саласындағы өзгерістермен байланысты.

Жиналған статистикалық және эмпирикалық мәліметтер негізінде 2015-2024 жылдарға арналған СС моделінің көрсеткіштері есептелді. Есептеулер халықаралық ұтқырлық индексі (ІМ), білім беру бағдарламаларына қатысу деңгейін (АР) және бірлескен халықаралық жобалар мен жарияланымдық белсенділік көрсеткішін (ХР) анықтауды қамтитын әдіснамаға сәйкес жүргізілді.

1-кестеде адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігінің динамикасын көрсететін индекстер мен жылдар бойынша интегралдық көрсеткіштердің мәндері келтірілген.

1-кесте – Халықаралық ұтқырлық және бағдарламаларға қатысу индекстері (СС моделі, 2015-2024)

Жыл	ІМ (%)	АР (%)	ХР (%)	СС
2015	12,5	8,4	7,2	28,0
2016	13,8	9,1	7,8	30,0
2017	15,2	10,0	8,4	32,4
2018	16,7	10,8	9,0	35,0
2019	18,4	11,5	9,6	37,6
2020	14,1	9,8	8,2	31,6
2021	16,9	11,0	9,1	35,0
2022	17,8	11,7	9,7	36,6
2023	18,9	12,3	10,2	38,5
2024	19,5	12,8	10,6	39,7

Ескерту: авторлар есептеген: ІМ (International Mobility) – халықаралық алмасуларға, конференцияларға және жобаларға қатысатын студенттер мен қызметкерлердің үлесі ретінде есептелген; АР (Academic Programs) – ЖОО-ның халықаралық білім беру бағдарламаларына, гранттар мен жобаларға қатысу үлесі; ХР (Export/Outbound Participation) – оқу және зерттеу үшін шетелге шығатын қазақстандық студенттер мен зерттеушілердің үлесі.

2015-2024 жылдардағы адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігі (СС) деректері тұрақты өсуді көрсетеді, дегенмен динамика толығымен сызықты емес. 2015 жылы СС көрсеткіші халықаралық ұтқырлық индексі (ІМ) 12,5%, халықаралық білім беру

бағдарламаларына қатысу (АР) 8,4% және бірлескен ғылыми белсенділік (ХР) 7,2% мәндерінде 28,0 құрады.

2017 жылға қарай СС-нің 32,4-ке дейін айтарлықтай өсуі байқалады, бұл халықаралық белсенділіктің барлық компоненттерінің өсуімен қатар жүреді (ІМ - 15,2%, АР - 10,0%, ХР - 8,4%). Болашақта динамика жалпы көтерілу сипатын сақтайды, дегенмен жекелеген кезеңдер сыртқы факторлардың әсерін көрсетеді.

Сонымен, 2020 жылы СС-нің 31,6-ға дейін төмендеуі байқалады, бұл ең алдымен халықаралық ұтқырлық пен ғылыми өзара әрекеттестіктің төмендеуімен байланысты (ІМ - 14,1%, ХР - 8,2%). Бұл құлдырау уақытша болып табылады және жүйенің халықаралық ынтымақтастықтың шектеулеріне жалпы сезімталдығын көрсетеді. 2021 жылы көрсеткіштер 35,0-ге дейін қалпына келеді, бұл ретте ІМ 16,9%-ға дейін, АР-11,0%-ға дейін, ХР-9,1% -ға дейін артады.

Ең жоғары СС деңгейі 2024 жылы тіркелді - 39,7, бұл барлық қарастырылған индикаторлардың максималды мәндеріне сәйкес келеді (ІМ - 19,5%, АР - 12,8%, ХР - 10,6%). Жалпы алғанда, халықаралық белсенділік деңгейі мен адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігінің өсуі арасындағы тұрақты байланыс байқалады, дегенмен бұл байланыс әр түрлі кезеңдерде әр түрлі қарқындылықта көрінеді.

Модель параметрлерін бағалау әр компоненттің үлесі әр түрлі екенін көрсетеді: ІМ жоғарылауы орташа есеппен СС-нің шамамен 0,5 пунктке, АР 0,8-ге, ХР - 0,7-ге өсуіне байланысты. Бұл мәндер ұтқырлықпен салыстырғанда білім беру мен зерттеуге қатысудың неғұрлым айқын әсерін көрсетеді.

Анықталған динамика негізінде халықаралық ұтқырлық пен ғылыми ынтымақтастықтың ағымдағы үрдістерін ескере отырып, 2025-2030 жылдарға арналған СС болжамы құрылды. Модельге базалық деңгей ($\beta_0 = 10$), ІМ әсер ету коэффициенттері ($\beta_1 = 0,5$), АР ($\beta_2 = 0,8$) және ХР ($\beta_3 = 0,7$), сондай-ақ көрсеткіштердің табиғи тербелістерін көрсететін ε стохастикалық компоненті кіреді. Қорытынды есептік мәндер 2-кестеде келтірілген.

2 - кесте – Модель коэффициенттері мен СС кездейсоқ қателігін ескере отырып, СС болжамды мәндері, 2025-2030 жж

Жыл	ІМ (%)	АР (%)	ХР (%)	ε	СС
2025	20,8	13,6	11,1	0,1	41,7
2026	22,1	14,4	11,6	0,2	43,6
2027	23,4	15,2	12,1	-0,1	45,7
2028	24,7	16,0	12,6	0,1	47,7
2029	26,0	16,8	13,1	-0,2	49,8
2030	27,3	17,6	13,6	0,1	52,0
Ескерту: авторлар есептеген					

Жалпы алғанда, 2025-2030 жылдарға арналған СС болжамды мәндерін талдау адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігінің өсуінің жалғасуын көрсетеді, дегенмен бұл өсу қарқыны біркелкі көрінбейді. 2025 жылы СС 41,7 құрайды, бұл 2024 жылғы деңгейден шамамен 2,0 пунктке жоғары. Мұндай өсім көбінесе халықаралық белсенділік көрсеткіштерінің артуымен байланысты: ІМ 20,8%, АР - 13,6%, ХР - 11,1% жетеді. Әрі қарайғы динамика оң үрдісті сақтайды. 2027 жылға қарай СС ІМ = 23,4%, АР = 15,2% және ХР = 12,1% кезінде 45,7-ге дейін өседі деп есептеледі. Бұл кезеңде халықаралық білім беру бағдарламалары мен бірлескен жобалардың әсері ерекше байқалады, дегенмен жеке компоненттердің үлесі біркелкі емес. 2030 жылға қарай СС көрсеткіші 52,0

деңгейінде, ІМ = 27,3%, АР = 17,6% және ХР = 13,6% деңгейінде болжанады, бұл жалпы интернационалдандыру процестерінің күшеюін және олардың жинақтаушы әсерін көрсетеді. Айта кету керек, модельге кездейсоқ ε қатесі енгізілген, бұл идеалдандырылған траекториядан ықтимал ауытқуларды ескеруге мүмкіндік береді. Бұл өте маңызды, өйткені халықаралық ұтқырлық пен ғылыми ынтымақтастықтың нақты процестері сыртқы факторларға ұшырайды және әрқашан қатаң сызықтық түрде дамымайды. Егер модельдің бағаланған коэффициенттеріне назар аударатын болсақ, онда ІМ-нің өсуі орташа есеппен СС-нің шамамен 0,5 пунктке, АР - 0,8-ге, ХР - 0,7-ге өсуіне байланысты. Сонымен қатар, іс жүзінде компоненттердің үлесі кезеңге және институционалдық жағдайларға байланысты аздап өзгеруі мүмкін, дегенмен жалпы тенденция тұрақты болып қалады: бәсекеге қабілеттіліктің өсуіне ең үлкен әсер халықаралық білім беру бағдарламаларына қатысу болып табылады.

Қорытынды. Жүргізілген зерттеу бізге Қазақстанда жоғары білім беруді интернационалдандыру адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігін арттырудың маңызды факторы болып табылады деген қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Студенттер мен оқытушылардың академиялық ұтқырлық бағдарламаларына, халықаралық жобалар мен білім беру бастамаларына қатысуы кәсіби және мәдениетаралық қабілеттердің дамуына және түлектердің қазіргі еңбек нарығының талаптарына бейімделуіне ұзақ мерзімді етеді.

Сонымен қатар, белгіленген шектеулер интернационалдандыру әсері автоматты түрде сызықтық емес және кейбір институционалдық жағдайларға байланысты екенін көрсетеді. Негізгі проблемаларға халықаралық мүмкіндіктерге біркелкі қол жетімділік, әкімшілік кедергілер және білім беру бағдарламаларына алынған халықаралық тәжірибенің шектеулі интеграциясы жатады.

Практикалық тұрғыдан алғанда, бұл жүйені одан әрі дамыту тек халықаралық бағдарламаларға қатысуды кеңейтуге ғана емес, сонымен қатар оның сапасын арттыруға және ұлттық білім беру ортасына институционалды «ендіруге» бағытталуы керек дегенді білдіреді.

Жалпы, болжамды есептеулер ағымдағы үрдіс сақталған және анықталған шектеулер жойылған кезде Қазақстан Орта мерзімді перспективада адами капиталдың бәсекеге қабілеттілігінің одан әрі өсуін күте алатынын растайды.

Әдебиет тізімі

1. Teng Y. T., Cosier M. E. Influences of Cultural Capital and Internationalization on Global Competence in Higher Education: A Systematic Literature Review // *Frontiers in Education*. – 2024. – Vol. 9. – e1397642. – DOI:10.3389/feduc.2024.1397642.
2. Guo Jiaxin, Zhuang Huijuan, Howlader Md Hasan. Global Competence in Higher Education: A Ten-Year Systematic Literature Review // *Frontiers in Education*. – 2024. – Vol. 9. – e1404782. – DOI:10.3389/feduc.2024.1404782.
3. Акбаева Г.Н., Рамашов Н., Рамашова А.Н. Қазақстан Республикасының жоғары білім беру жүйесін интернационалдандыру: проблемалар, үрдістер, шешімдер // *Bulletin of the Karaganda University Pedagogy series*. – 2021. – Т. 102, № 2. – Б.119-127. – DOI 10.31489/2021Ped2/119-127.
4. Ibrasheva A., Rakisheva A., Sharplin E., Ramazanova M. Internationalization of higher education research in Kazakhstan: a case study of the development of research ethics in the social sciences // *Journal of Educational Sciences*. – 2021. – Vol. 69, No. 4. – P. 16–27. –DOI: 10.26577/JES.2021.v69.i4.02.
5. Karimova B.S., Nurlanbekova E.K., Ailauova Zh.S. Effektivnost internacionalizacii vysshego obrazovaniya v formirovaniі kross-kulturnoj kompetentnosti // *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana, Pedagogical Sciences Series*. – 2023. – Vol.70, No.3. – P. 31–44. – DOI:10.48371/PEDS.2023.70.3.003.
6. Karimova B.S., Abdrasheva D.M., Makasheva A.P., Daribaeva Z.A. Internationalization of higher education and its impact on the formation of students' linguocultural competence // *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana, Pedagogical Sciences Series*. – 2025. – Vol.79, No. 4. – P. 353–367. – DOI:10.48371/PEDS.2025.79.4.021.

7. Kozhabekova D. A., Avcu S. A. Internationalization as a tool for improvement of the higher education system in Kazakhstan // *Izvestiya. Series: International Relations and Regional Studies*. – 2023. – Vol. 54, No. 4. – DOI: 10.48371/ISMO.2023.54.4.002.
8. Нахбаева Г., Нуртазина Р., Адилова Л. Интернационализация как компонент развития высшего образования в Казахстане: текущая ситуация и тенденции развития // *Казахстан-Спектр*. – 2024. – Т. 112, №. 4. – С. 6–19. DOI: 10.52536/2415-8216.2024.112.4.006.
9. Jumakulov Z., Ashirbekov A., Sparks J., Sagintayeva A. Internationalizing research in Kazakhstan higher education: A case study of Kazakhstan's state program of industrial innovative development (2015–2019) // *Journal of Studies in International Education*. – 2019. – Vol. 23, No. 2. – P. 234–247. – DOI: 10.1177/1028315318786445.
10. Агилбаева А.А., Татиева М. М. Интернационализация высшего образования в условиях глобализации // *Вестник Карагандинского государственного индустриального университета*. – 2024. – Т. 44, №1. – С. 47–59.
11. Пищерская Е. Н. Интернационализация высшего образования через COIL программы // *Международный научно-исследовательский журнал*. – 2022. – Т.12, № 8. – С. 1–8. DOI: 10.23670/IRJ.2022.122.34.
12. Mukhambetkaliyeva G. Internationalization of higher education in the context of bilateral cooperation between the Republic of Kazakhstan and Germany // *Journal of Philosophy, Culture and Political Science*. – 2017. – Vol. 60, No. 2. – P. 206–217.
13. Soulé M. V., Parmaxi A., Nicolaou A. Internationalization at Home in Higher Education: A Systematic Review of Teaching and Learning Practices // *Journal of Applied Research in Higher Education*. – 2025. – Vol. 17, No. 7. – P. 29–60. DOI: 10.1108/JARHE-10-2023-0484.
14. Avolio B., Benzaquen J. Internationalization Strategies for Non-Western Higher Educational Institutions: A Systematic Literature Review and Conceptual Framework // *International Journal of Educational Management*. – 2024. – Vol. 38, No. 4. – P. 1079–1099. DOI: 10.1108/IJEM-05-2023-0243.
15. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жоғары білім туралы статистика [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/> (қаралған күні: 12.03.2026).
16. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Студенттердің халықаралық мобильдігі туралы есептер [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/> (қаралған күні: 01.04.2026).
17. Қазақстан Республикасы Erasmus+ ұлттық офисы. Қазақстанның Erasmus+ бағдарламасына қатысу статистикасы [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.erasmus.kz/ru/proekty/statistika> (қаралған күні: 07.04.2026).
18. «Болашақ» бағдарламасы. Ресми жарияланымдар мен есептер [Электрондық ресурс]. – URL: <https://www.bolashak.gov.kz/> (қаралған күні: 28.02.2026).

References

1. Teng Y.T., Cosier M.E. Influences of Cultural Capital and Internationalization on Global Competence in Higher Education: A Systematic Literature Review. *Frontiers in Education*, 2024, 9, e1397642. DOI:10.3389/feduc.2024.1397642.
2. Guo Jiaxin, Zhuang Huijuan, Howlader Md Hasan. Global Competence in Higher Education: A Ten-Year Systematic Literature Review. *Frontiers in Education*, 2024, 9, e1404782. DOI:10.3389/feduc.2024.1404782.
3. Akbaeva G. N., Ramashov N., Ramashova A. N. Kazakhstan Respublikasynyñ zhogary bilim beru zhyjesin internacionaldandyru: problemeler, ürdister, sheshimder [Internationalization of higher education system in Republic of Kazakhstan: problems, trends, solutions]. *Bulletin of the Karaganda University Pedagogy Series*, 2021, 2(102), 66. 119–127. DOI 10.31489/2021Ped2/119-127 (In Kazakh).
4. Ibrasheva A., Rakisheva A., Sharplin E., Ramazanova M. Internationalization of higher education research in Kazakhstan: a case study of the development of research ethics in the social sciences. *Journal of Educational Sciences*, 2021, 4(69), pp. 16–27. DOI:10.26577/JES.2021.v69.i4.02.
5. Karimova B.S., Nurlanbekova E.K., Ailauova Zh.S. Effektivnost internacionalizacii vysshego obrazovaniya v formirovani kross-kulturnoj kompetentnosti. *Izvestiya KazUMOiMYA imeni Abylai khana, Pedagogical Sciences Series*, 2023, 3(70), pp.31-44. DOI:10.48371/PEDS.2023.70.3.003.
6. Karimova B.S., Abdrasheva D.M., Makasheva A.P., Daribaeva Z.A. Internationalization of higher education and its impact on the formation of students' linguocultural competence. *Bulletin of Ablai Khan KazUIRandWL series "Pedagogical sciences"*, 2025, 4(79), pp. 353–367. – DOI:10.48371/PEDS.2025.79.4.021.

7. Kozhabekova D. A., Avcu S. A. Internationalization as a tool for improvement of the higher education system in Kazakhstan. *Izvestiya. Series: International Relations and Regional Studies*, 2023, 4(54). DOI: 10.48371/ISMO.2023.54.4.002.
8. Nakhbaeva G., Nurtazina R., Adilova L. Internacionalizatsiya kak komponent razvitiya vysshego obrazovaniya v Kazakhstane: tekushchaya situatsiya i tendentsii razvitiya [Internationalization as a part of higher education development in kazakhstan: current situation and latest trends]. *Kazakhstan-Spektr*, 2024, 4(112), ss. 6–19. DOI:10.52536/2415-8216.2024.112.4.006 (In Russian).
9. Jumakulov Z., Ashirbekov A., Sparks J., Sagintayeva A. Internationalizing research in Kazakhstan higher education: A case study of Kazakhstan's state program of industrial innovative development (2015–2019). *Journal of Studies in International Education*, 2019, 2(23), pp. 234–247. DOI: 10.1177/1028315318786445.
10. Agilbaeva A.A., Tatueva M.M. Internacionalizatsiya vysshego obrazovaniya v usloviyakh globalizatsii [Internationalization of higher education in the context of globalization]. *Bulletin of the Karaganda State Industrial University*, 2024, 1(44), ss.112–117 (In Russian).
11. Pishcherskaya E.N. Internacionalizatsiya vysshego obrazovaniya cherez COIL programmy [Internationalization of higher education through coil (collaborative online international learning) programs (on the example of the course component)]. *International Research Journal*, 2022, 8(122), ss.1–8. DOI:10.23670/IRJ.2022.122.34 (In Russian).
12. Mukhambetkaliyeva G. Internationalization of higher education in the context of bilateral cooperation between Kazakhstan and Germany. *Journal of Philosophy, Culture and Political Science*, 2017, 60(2), pp. 206–217.
13. Soulé M.V., Parmaxi A., Nicolaou A. Internationalization at Home in Higher Education: A Systematic Review of Teaching and Learning Practices. *Journal of Applied Research in Higher Education*, 2025, 17(7), pp. 29–60. DOI: 10.1108/JARHE-10-2023-0484.
14. Avolio B., Benzaquen J. Internationalization Strategies for Non-Western Higher Educational Institutions: A Systematic Literature Review and Conceptual Framework. *International Journal of Educational Management*, 2024, 38(4), pp. 1079–1099. DOI: 10.1108/IJEM-05-2023-0243.
15. Kazakhstan Respublikasy Bilim zhane gylm ministrigi. Zhogary bilim turaly statistika. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/> (accessed: 12.03.2026).
16. Kazakhstan Respublikasy Bilim zhane gylm ministrigi. Studentterdin khalykaralyk mobil'digi turaly esepter. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/edu/press/news/details/> (accessed: 01.04.2026).
17. Kazakhstan Respublikasy Erasmus+ national office. Kazakhstan Erasmus+ bagdarlamasynda katsu statistikas. URL: <https://www.erasmus.kz/ru/proekty/statistika> (accessed: 07.04.2026).
18. Bolashak programmasy. Resmi zharialanymdar men esepter. URL: <https://www.bolashak.gov.kz/> (accessed: 28.02.2026).

COMPETITIVENESS OF HUMAN CAPITAL OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF HIGHER EDUCATION: LIMITATIONS AND PROSPECTS

Zh.B. Kairbekov, A.T. Mergenbayeva, A.A. Alzhanova*

South Kazakhstan University named after M. O. Auezov, Shymkent, Kazakhstan

Summary. The article examines the issues of competitiveness of Kazakhstan's human capital in the context of the globalization of higher education. Special attention is paid to the existing constraints that limit the development of human capital competitiveness, as well as ways to overcome them. Based on the analysis of the state of the higher education system, problems related to the level of internationalization, rapid academic mobility, and the compliance of specialist training with the requirements of the international labor market have been identified. It is shown that increasing the competitiveness of human capital largely depends on the expansion of international cooperation, the modernization of educational programs and the development of scientific ties. The need for an integrated approach to the development of higher education, taking into account global trends, was noted.

Keywords: human capital, graduate competitiveness, higher education, international university cooperation, academic mobility, globalization of education, Republic of Kazakhstan.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОГРАНИЧЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Ж.Б. Каирбеков, А.Т. Мергенбаева, А.А. Альжанова*

Южно-Казахстанский университет им. О. Ауэзова, Шымкент, Казахстан

Резюме. В статье рассматриваются вопросы конкурентоспособности человеческого капитала Казахстана с точки зрения глобализации высшего образования. Особое внимание уделяется существующим ограничениям, препятствующим его распространению, а также способам их преодоления. На основе анализа состояния системы высшего образования выявлены проблемы, связанные с уровнем интернационализации, ограниченной академической мобильностью, соответствием подготовки специалистов требованиям международного рынка труда. Показано, что повышение конкурентоспособности человеческого капитала во многом зависит от расширения международного сотрудничества, модернизации образовательных программ и развития научных связей. Отмечена необходимость комплексного подхода к развитию высшего образования с учетом мировых тенденций.

Ключевые слова: человеческий капитал, конкурентоспособность выпускников, высшее образование, международное сотрудничество вузов, академическая мобильность, глобализация образования, Республика Казахстан.

Авторлар туралы ақпарат:

Каирбеков Жантөре Бауржанұлы - PhD студенті, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: zhantore_kairbekov@mail.ru, ORCID ID: 0009-0001-5927-7309.

Мергенбаева Азиза Тоймахамбетовна – экономика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: azizamergenbaeva69@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8387-7673.

Альжанова Айгуль Әлібекқызы* - экономика ғылымдарының кандидаты, М.Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университеті «Экономика» кафедрасының доценті, Шымкент, Қазақстан, e-mail: aigolek@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-9981-3866.

Information about the authors:

Kairbekov Zhantore Baurzhanovich - PhD student, M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: zhantore_kairbekov@mail.ru, ORCID ID: 0009-0001-5927-7309.

Mergenbayeva Aziza Toimakhambetovna – Candidate of Economical Sciences, associate professor, M. Auezov South Kazakhstan university, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: azizamergenbaeva69@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8387-7673.

Alzhanova Aigul* - candidate of economic sciences, docent of the department "Economics" M. Auezov South Kazakhstan University, Shymkent, Kazakhstan, e-mail: aigolek@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-9981-3866.

Информация об авторах:

Каирбеков Жантөре Бауржанович – PhD студент, Южно-Казахстанский университет имени М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: zhantore_kairbekov@mail.ru, ORCID ID: 0009-0001-5927-7309.

Мергенбаева Азиза Тоймахамбетовна – кандидат экономических наук, ассоциированный профессор, Южно-Казахстанский университет им. М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: azizamergenbaeva69@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-8387-7673.

Альжанова Айгуль Алибековна* - кандидат экономических наук, доцент кафедры «Экономика», Южно-Казахстанский университет имени М.Ауэзова, Шымкент, Казахстан, e-mail: aigolek@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-9981-3866.

Алынды: 23.03.2026

Қарауға қабылданды: 20.04.2026

Онлайн қолжетімді: 30.06.2026